

Významná cisárska vizitácia v Kremnici

Kremnica patrila v minulosti k najvýznamnejším hospodárskym centráм Habsburskej monarchie. Svetoznáme bane na zlato-strieborné rudy a unikátna mincovňa, ktorá nepretržite pracovala 435 rokov, priviedli do Kremnice viacero panovníkov a významných osobností. Tento rok si pripomínáme 250. výročie návštevy rímskeho kráľa Jozefa II. a arcivojvodu Leopolda z rodu Habsburgovcov. Podnetom na návštevu bolo odporúčanie ich otca, rímskeho cisára Františka I. Lotrinského, manžela cisárovnjej Márie Terézie, ktorý navštívil Kremnicu v roku 1751 a zanechalo to v ňom hlboký dojem.

Rodičia princov venovali mimoriadnu pozornosť vzdelaniu svojich detí a zodpovednej príprave na riadenie rozsiahlej ríše. V súvislosti s tým chceli korunnému princovi Jozefovi a arcivojvodovi Leopoldovi ukázať modernú banskú, hutnícku a minciarsku techniku, ktorú obdivoval ich otec pri návšteve stredoslovenskej banskej oblasti.

Významná návšteva princov nebola výletom do Dolného Uhorska, ale dômyselne pripravená a organizačne zabezpečená „študijná“ cesta.

Itinerár cesty nebol náhodný. Iniciátorom bol korunný princ Jozef, ktorý chcel získať obraz o stave baníctva v Banskej Štiavnici, Kremnici a Banskej Bystrici. *„Zaujímalo ho, koľko je tam šacht, štôlní, aké sú hlboké a dlhé, koľko v nich pracuje ľudí, kde sa získava ruda a kde sa robia len prieskumné a prípravné práce, aké sú tam stroje a koľko ich je, aké stroje sa používajú na čerpanie banských vôd a ako je celý proces odvodňovania baní zorganizovaný, koľko vody tieto stroje vyčerpajú za 24 hodín, koľko je tam stúp, pecí a hüt, ako prebieha hutnícky proces, koľko centov rudy a šlichov sa za mesiac v hutách spracuje, koľko sa získa zlata a striebra, koľko sa vyrobí mincí atď.“* (Zlatá kniha banícka J. Vozár str. 12). Na základe tejto požiadavky bol zvolený program návštevy stredoslovenských banských miest. Pre habsburskú ríšu to bolo územie, z ktorého čerpali bohatstvo do štátnej pokladnice.

Príprave cesty venoval cisársky dvor mimoriadnu pozornosť. Pre princov pripravili podrobnú „správu“, v ktorej boli zhrnuté výsledky hospodárenia, technických vymožeností a technologických postupov pri spracovaní rudy s obsahom zlata a striebra až po finálny výrobok - slávne kremnické dukáty (florény). Práve pri spracovaní kovu až do výsledného produktu zohrávala rozhodujúcu úlohu Kremnická mincovňa, ktorej sláva siahala až do ďalekého sveta. Kremnické dukáty boli cenené pre stabilnú hmotnosť, rýdzosť a umelecké vyhotovenie.

Vypracovanie správy bolo náročné nielen na požadované množstvo máp, výkresov a textov, ale aj pre sústavné dopĺňovanie obsahu. Komorský gróf Kajetán Sauer dostal prvý list

s výzvou na vypracovanie správy 3. marca 1764 a po rôznych peripetiách ju odovzdal do Viedne až koncom mája.

Cesta princov na stredné Slovensko sa uskutočnila v dňoch 19. až 30. júla 1764. Kremnicu navštívili 26. až 28. júla. Kremničania sa na cisársku vizitáciu starostlivo pripravili. Opravovali cesty a budovy, robili prípravy v baniach a v mincovni. Mešťania a banskí úradníci si dali ušiť parádne uniformy, zostavovali sa banícke vojenské jednotky, pripravovali potraviny, nápoje a zaplatili postavenie slávobrány.

Domnievame sa, že dĺžka pobytu bola krátka na to, aby sa hostia podrobne oboznámili so všetkým, čo si zaumienili. Podľa dostupných údajov mohli byť v „študijnom nasadení“ približne 10 hodín počas celej návštevy. Aby to všetko zvládli, museli mať podrobne preštudovaný pripravený materiál. Dôkazom je denník, ktorý si písal princ Leopold. Okrem vlastného textu použil viacero technických výkresov, ktoré boli v správe.

Význam cisárskych vizitácií bol pre baníctvo v stredoslovenskej oblasti mimoriadny. Panovník sa presvedčil o zodpovednom prístupe baníkov, hutníkov a minciarov k remeslu, o uplatňovaní moderných technológií, ktoré prinášajú technický pokrok v baníctve. Návšteva bola zároveň povzbudením pre biedne obyvateľstvo a nádejou, že aj v ťažkých časoch bude cisár naklonený k zachovaniu baníctva v týchto oblastiach.

Dnes návštevu významných osôb cisárskeho dvora v Kremnici pripomína pamätník umiestnený na severnom okraji prepadliska Šturec, na mieste, kde fárili a „dobývali rudu“ s obsahom zlata a striebra (štôlna Katarína).

Latinský nápis na pamätníku:

IOSEPHI II ROMANORUM REGIS LEOPOLDI
ARCHIDUCIS AUSTRIAE ET ALBERTI DUCIS
SAXONIAE REGIIQUE PRINCIPIS IN HOCCE
LOCO ANNO 1764 DIE 26 MENSIS IULII
FODINAM SUBINGREDIENTUM PERENNEM IN
MEMORIAM POSITUM

„Postavený na večnú pamiatku Jozefa II., rímskeho kráľa, Leopolda, rakúskeho arcivojvodu a Alberta, saského vojvodu a kráľovského princa na tomto mieste roku 1764 dňa 26. mesiaca júla do bane zostupujúcim.“ (podľa prekladu M. Matunáka 1928).

Pamätník princov Leopolda II. a Jozefa II.
Postavený na pamiatku návštevy Kremnice (1764)

Pamätník palatína Jozefa
Postavený na pamiatku jeho
návštevy Kremnice (1798)

Ned'aleko od pamätníka, postaveného na pamiatku návštevy princov, sa nachádza ďalší, ktorý nám pripomína príchod arcikniežaťa Jozefa, uhorského palatína, uskutočneného bez veľkých okázalostí v roku 1798.

Latinský text na pamätníku:

IOSEPHO
ARCHIDVCI AVSTRIAE
PALATINO REGNI
FODINAS VISERE DIGNANTI
VRB VRARIATVS ROSAINVS PONTI
30 IULY (1798)

„Jozefovi, arcikniežaťovi Rakúska, palatínovi kráľovstva, ktorý ráčil pozrieť bane, "Rosa" banský závod postaví. 30 júla 1798.“ (podľa prekladu M. Matunáka 1928).

Pamätník cisára Františka Lotrinského.
Na pamiatku návštevy Kremnice (1751)

Približne 200m na západ od tohto miesta sa nachádza ďalší pamätník, ktorým si baníci uctili návštevu cisára Františka Lotrinského.

Latinský text:

IN HOC EODEM LOCO (1751)
ORBIS ROMANI LUMEN SUMMUSQUE
MONARCHA VISUS ERAT NOSTRAS
IRRADIASSE SPECUS AUREA MONTANIS
REDIERUNT TEMPORA, QUANDO CASAR AB
AUGUSTO VENIT AD ANTRA THRONO
VIVAT IO FELIX FRANCISCUS
MONTICULARUM CLEMENS PROTECTOR
GLORIA PLAUSUS AMOR
VIII. JUNI

„Na tomto istom mieste (1751) svetlo rímskeho sveta a najvyšší monarcha ožiaril naše bane. Zlaté časy vrátili sa baníkom, keď cisár z velebného trónu zišiel do baní. Nech žije František, milostivý ochranca, sláva, chlúba, láska baníkov. 8. júna.“ (podľa prekladu M.M.1928)

Pamätníky sú evidované v ÚZPFSR ako národné kultúrne pamiatky pod evidenčnými číslami: 11476/0 Pamätník Františka Lotrinského 1751; 2599/0 Jozef II. a Leopold II. 1764 a 2598/0 palatín arciknieža Jozef 1798.

V tomto roku v dňoch 22. – 24. augusta, sa uskutoční VII. stretnutie banských miest a obcí Slovenskej republiky v meste Kremnica. Program sa bude niesť v duchu výročia cisárskych návštev. Návštevníci budú mať možnosť pozrieť si pamätníky a niektoré zachované artefakty z cisárskych návštev (napr. bohato zdobený kabát, v ktorom fáral do bane kráľ Jozef II. v roku 1764, pamätné banícke kladivko cisára Františka Lotrinského), ktoré sú uložené v NBS - Múzeu mincí a medailí v Kremnici (viď. orientačná mapa).

Text: Ing. Oliver Finka a RNDr. Lenka Matúšková, PhD.

Kremnický banícky spolok

Autori fotografií: RNDr. Lenka Matúšková, PhD. a Ing. Ivana Horváthová

Autor mapy: Mgr. Ján Štepiga

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Jozef Vozár, 1983: Zlatá kniha banícka. Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Jozef Vozár, 1990 : Denník princa Leopolda. Vydavateľstvo Osveta.

Michal Matunák, 1928 : Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Vydalo slobodné a hlavné banské mesto Kremnica.